

Geologia w Wielkopolsce – od przeszłości po współczesność

Błażej Berkowski¹, Jerzy Fedorowski¹, Janusz Skoczylas¹

B. Berkowski

J. Fedorowski

J. Skoczylas

Geology in Greater Poland – from the past to the present. *Prz. Geol.*, 68: 620–627.

A b s t r a c t. The full-time studies in geology started in Poznań in 1919, i.e. when the Piast University (Wszelchnica Piastowska) were established, soon after renamed to the Poznań University. Three institutes, namely Geology, Mineralogy and Palaeontology, were created. Scientists employed in those institutes produced nearly 8% of all papers in geology, published in Poland before the Second World War. Already in the academic year 1945/1946, a very small teaching team, lead by Professor K. Smulikowski, re-established the full-time studies in geology at the Poznań University, active until 1952. Only 18 students were able to receive their MSc degrees

during that time. From 1952 to 1988, the full-time studies in geology were suspended. The small Chair of Geology offered courses in geology for biology and geography students first, and exclusively for geography afterwards. However, the scientific personnel of the Chair was very active in scientific investigations and publishing. Eight persons, five of them from the outside, received their PhD degrees in geology and palaeontology from the Chair. The intensive effort, started in 1987, resulted in the re-establishment of the full-time studies in Geology at Adam Mickiewicz University in the academic year 1988/1989. Following that important event and thanks to the full-time employment of several outstanding professors in geology, mineralogy, hydrogeology and palaeontology, the Chair of Geology was elevated in November 1990 to the level of the Institute of Geology. In 1992, the Institute of Geology received its permanent seat occupied to date. In 1994, the first geology students were graduated. From that time and until 2019, we graduated 378 BSc, 1017 MSc, 72 PhD and 23 DSc (habilitation), and 11 scientists received the scientific title of full professor.

Keywords: history of geology, geological studies, institutionalization of geology

Niniejszy artykuł został napisany z okazji IV Polskiego Kongresu Geologicznego, który w 2021 r. ma się odbyć w Poznaniu. Licząc także zjazdy Polskiego Towarzystwa Geologicznego, będzie to już 4. w historii ogólnopolskie, otwarte spotkanie geologów w Wielkopolsce. Obrady licznego grona specjalistów w dziedzinie nauk o Ziemi to świetna okazja do nakreślenia nie tylko wspólnych współczesnych zainteresowań naukowych, lecz także do opisanie ich źródeł oraz często zapomnianych początków instytucjonalnej geologii w Wielkopolsce.

Tekst jest efektem współpracy trzech geologów od lat rozwijających poznański ośrodek naukowy. Janusz Skoczylas, zajmujący się na co dzień historią polskiej geologii, jest autorem rozdziału pierwszego, szkicującego ogólny obraz dziejów badań geologicznych w Wielkopolsce. Jerzy Fedorowski, faktyczny twórca reaktywacji studiów geologicznych w Poznaniu w 1988 r., a późniejszy rektor Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, przybliży Czytelnikowi kulisy i organizacyjne uwarunkowania dydaktycznego renesansu naszego ośrodka. Błażej Berkowski, obecny dyrektor Instytutu Geologii UAM, prezentuje aktualny obraz struktury uniwersyteckiej geologii w Poznaniu, dość mocno zmodyfikowany przez trwającą reformę szkolnictwa wyższego.

POCZĄTKI GEOLOGII W POZNANIU I WIELKOPOLSCE – STUDIUM JANUSZA SKOCZYLASA

Badania geologiczne rozpoczęły się w Wielkopolsce, zanim geologia wykształciła się jako odrębna dyscyplina

nauki (Skoczylas, 2018). Prawdopodobnie zainteresowanie budową geologiczną Wielkopolski należy wiązać ze zbieractwem, a następnie kolekcjonerstwem różnego rodzaju *dziwów natury*, określanymi najczęściej jako osobliwości i starożytności (Skoczylas, 2012, 2020).

Jedne z pierwszych informacji o zbiorze skał w Wielkopolsce, gromadzonym jednak do celów leczniczych, zawdzięczamy Janowi Jonstonowi (1603–1675), lekarzowi, mieszkańcowi Leszna, który uchodził za jednego z pierwszych encyklopedystów poświęcających wiele uwagi przyrodzie nieożywionej (Skoczylas, 2009). Warto także przypomnieć, że Stanisław Staszic (1755–1826), uznawany za ojca polskiej geologii, młodość spędził w Pile i Poznaniu. Spośród innych ważnych pionierów należy wymienić Pawła Edmunda Strzeleckiego (1797–1873), Leonarda Jaczewskiego (1858–1916), Józefa Kolskiego (1886–1916), Stefana Szolca-Rogozińskiego (1861–1896), Klemensa Tomczeka (1860–1884), Stanisława Warnke (1845–1882), Modesta Maryńskiego (1854–1916) oraz Józefa Zwierzyckiego (1889–1961). Okresowo z Wielkopolską byli także związani Józef Wybicki (1747–1822) i Jan Śniadecki (1756–1830), którzy niezależnie w 1804 r. po raz pierwszy na ziemiach polskich użyli terminu *geologia* (Skoczylas, 2011).

Do 1918 r. polscy autorzy napisali 43 prace poświęcone utworom starszym od osadów czwartorzędu, badacze pruscy zaś ok. 184. Z kolei wśród publikacji z zakresu nauk o Ziemi obejmujących obszar Wielkopolski 97 pozycji, czyli ok. 14%, zostało napisanych przez Polaków (Skoczylas, 1991, 2011, 2019).

¹ Instytut Geologii, Wydział Nauk Geograficznych i Geologicznych, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, ul. Bogumiła Krygowskiego 12, 60-680 Poznań; bbrk@amu.edu.pl; jerzy@amu.edu.pl; skocz@amu.edu.pl

W 1919 r. na Wszechnicy Piastowskiej (przemianowanej później na Uniwersytet Poznański) utworzono 3 instytuty – Geologii, Mineralogii i Paleontologii. Wcześniej wielkopolskie badania geologiczne były prowadzone raczej przez miłośników nauk o Ziemi, najczęściej w ramach działającego od 1857 r. Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk (PTPN).

Uniwersytet w Poznaniu powołano 7 maja 1919 r., czyli tego samego dnia co Państwowy Instytut Geologiczny. Można przyjąć, że po licznych kłopotach wynikających z niedostatków miejscowej kadry i jej rozsadach, pierwsza organizacyjna stabilizacja nauk geologicznych na Uniwersytecie Poznańskim (UP) nastąpiła 1.10.1922 r. Działały 3 instytuty: Paleontologiczny (w latach 1919–1929 kierował nim prof. W. Friedberg; w latach 1930–1932 zastępcą profesora był E. Passendorfer), Geologiczny (w latach 1922–1937 kierował nim prof. K. Wójcik; od 1938 r. prof. B. Świdorski), Mineralogiczny (od 1930 r. kierował nim prof. K. Smulikowski).

Wieloletnimi pracownikami Instytutu Geologii byli m.in. Józef Gołąb (w latach 1923–1937) oraz A. Gadowska-Czekalska (od 1930 r. do odejścia na emeryturę w 1969 r.). W Instytucie Paleontologicznym pracowała w latach 1921–1932 M. Dembińska-Rózkowska. Ponadto prof. K. Smulikowski zatrudnił S. Zieleniewskiego (lata pracy 1931–1937), M. Tomkiewicza (1937–1939) i A. Polańskiego (od 1937 r.).

W latach 20. ubiegłego wieku najbardziej aktywny naukowo, dydaktycznie i organizacyjnie był zespół prof. W. Friedberga. W latach 30. najwięcej sukcesów i największy wkład pracy w rozwój poznańskiego ośrodka mineralogicznego wniósł prof. K. Smulikowski.

Pracownicy UP dostarczyli w okresie międzywojennym ok. 7,8% wszystkich publikacji krajowych. Z tego ok. 51% dotyczyło terenów Wielkopolski (Skoczylas, 1985). W okresie międzywojennym odbyły się także cztery obrony prac doktorskich: M. Rózkowskiej (1926), W. Rakowskiego (1928), J. Gołąba (1929) i S. Zieleniewskiego (1938).

Po okrutnych latach II wojny światowej A. Czekalska, K. Smulikowski, M. Rózkowska, A. Polański, U. Pilińska i inni rozpoczęli porządkowanie i odbudowę potencjału lokalowego, dydaktycznego oraz naukowego geologii w Poznaniu. Opublikowano wiele artykułów i monografii, m.in. pierwszy podręcznik do geochemii (Smulikowski, 1951). Warto również odnotować, że jesienią 1945 r. na okres 1 roku akademickiego kierownictwo Katedry Geolo-

gii i Paleontologii objął doc. H. Teisseyre (Smulikowski, 1994). Podkreślimy, że w latach 1945–1953 geologiczny ośrodek uniwersytecki miał prawo nadawania tytułu magistra geologii. Do końca roku akademickiego 1952/1953 studia geologiczne na Uniwersytecie Poznańskim ukończyło 18 osób.

W rezultacie decyzji centralnych władz politycznych w 1952 r. utworzono Wydział Geologii na Uniwersytecie Warszawskim, kosztem kształcenia studentów geologii w Poznaniu, Łodzi, Gdańsku, Toruniu, a także na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. Z dniem 1.10.1952 r. poznańska Katedra Mineralogii i Petrografii wraz z całym personelem i wyposażeniem została przeniesiona do Warszawy.

W Poznaniu zdegradowana Katedra Geologii od 01.09.1953 r. pełniła głównie rolę dydaktyczno-usługową. Pod kierownictwem doc. A. Czekalskiej pracowali w niej nieliczni geolodzy uczestniczący w kształceniu studentów biologii i geografii, a później tylko geografii. Doc. A. Czekalska zajęła się przede wszystkim zagadnieniami z zakresu geologii dynamicznej oraz stosowanej, głównie hydrogeologii. Była również promotorem 2 doktorów: Z. Walkiewicz (1965) i A. Kunkel (1966). Od 1.06.1969 r. kierownikiem Katedry Geologii został doc. W. Grocholski, który rozszerzył zakres tematów badawczych o struktury wglębne Wielkopolski. Rozpoczęto również badania w dziedzinie petroarcheologii, częściej dziś określanej jako archeometria.

W dniu 1.08.1976 r. do Katedry Geologii, mieszczącej się wówczas przy ul. Grunwaldzkiej w Poznaniu (ryc. 1), przyłączono Pracownię Paleozoologii Bezkęgowców Zakładu Paleozoologii PAN. Tym samym zakres badań naukowych pracownikom katedry został rozszerzony, m.in. o zagadnienia dotyczące koralowców *Rugosa*, a szczególnie o niektóre aspekty ich kolonialności (J. Fedorowski), a także o zagadnienia fauny plejstoceniowej, głównie otwornic (E. Brodniewicz). W 1978 r. w Katedrze Geologii pracowało 2 docentów i 3 adiunktów. W 1979 r. tytuł profesora otrzymał W. Grocholski, a w 1981 r. J. Fedorowski.

Poznańska Katedra Geologii odegrała wiodącą rolę w przeprowadzeniu 2 przewodów habilitacyjnych na Wydziale Nauk Geograficznych i Geologicznych UAM (F. Rutkowskiego z PIG – 1969 i J. Fedorowskiego z Zakładu Paleontologii PAN – 1970). Wypromowano także czterech doktorów. Trzech wypromował prof. W. Grocholski (J. Skoczylasa – 1974; F. Ślusarczyka z PGNiG – 1979; J. Trzepierzynskiego

Ryc. 1. Collegium Chemicum, dziś Collegium Heliodori – dawna siedziba Katedry Geologii. Fot. Ł. Skoczylas

Fig. 1. Collegium Chemicum, today Collegium Heliodori – ancient registered office of the Department of Geology. Photo by Ł. Skoczylas

z UŚ – 1982), a jednego prof. J. Fedorowski (T. Wrzołka z UŚ – 1984). W 1977 r. J. Fedorowski wypromował na Wydziale Geologii UW Wietnamczyka Nguyen Duc Khoa.

Nieliczne grono geologów świadczących usługi dydaktyczne stanowiło zespół ludzi zaangażowanych także w postępy pracy badawczej. Rezultatem tego typu działań i aspiracji były liczne publikacje w kraju i za granicą, a także organizacja konferencji naukowych, krajowych i międzynarodowych, oraz udział w prezydiach kilku stowarzyszeń międzynarodowych. Dla przykładu można wspomnieć, że w latach 1977–1987 prof. J. Fedorowski, na podstawie kolekcji koralowców z różnych stron świata, opublikował 16 prac naukowych w języku angielskim i jedną po polsku. W końcu lat 70. ub. w. taka liczba publikacji anglojęzycznych w dobrych wydawnictwach z różnych kontynentów nie była zjawiskiem częstym. Dodać należy, że prof. J. Fedorowski był w latach 1979–1983 prezydentem, a od 1983 do 1995 r. w 3 kadencjach wiceprezydentem *The International Association for the Study of Fossil Cnidaria and Porifera*. W latach 1974–2000 był współpracownikiem naukowym *Smithsonian Institution* w Waszyngtonie.

Prof. W. Grocholski był z kolei m.in. współorganizatorem sekcji tektonicznej w Komitecie Nauk Geologicznych PAN. W 1983 r. zorganizował 55. Zjazd PTG w Szczecinie, a w 1984 r. był organizatorem konferencji pt. *Perspektywy surowcowe wielkopolskiej części basenu środkowo-europejskiego*. Zespół prof. W. Grocholskiego opublikował w latach 1977–1987 ponad 60 artykułów i kilka monografii, głównie w języku polskim.

Pracownicy katedry żyli także ciągle nadzieją, że nastąpi reaktywacja studiów geologicznych w Poznaniu. Już pod koniec lat 60. ub.w. w sprawę zaangażowali się prof. J. Gołąb i doc. A. Czekalska, a później prof. W. Grocholski i J. Fedorowski.

Z tego niemal telegraficznego przeglądu rezultatów wielorakiej działalności naukowej, dydaktycznej i organizacyjnej wynika, że nieliczne grono geologów UAM intensywnie oddziaływało na postępy nauk geologicznych i to nie tylko w Polsce.

Intensywne zmiany polityczne w naszej ojczyźnie, a przede wszystkim przejście w 1987 r. kierownictwa Katedry Geologii przez J. Fedorowskiego, miały duże znaczenie dla realizacji wieloletnich starań pokolenia poznańskich geologów o reaktywację w 1988 r. studiów geologicznych na Wydziale Nauk Geograficznych i Geologicznych (WNGiG) Uniwersytetu im. Adma Mickiewicza w Poznaniu.

REAKTYWOWANIE GEOLOGII NA UAM – WSPOMNIENIA JERZEGO FEDOROWSKIEGO

Starania o reaktywowanie stacjonarnych studiów geologicznych na UAM w Poznaniu przez kilkanaście lat były bezskutecznie czynione przez prof. Wojciecha Grocholskiego. Obserwowałem je od sierpnia 1976 r., tj. od czasu przejścia przez UAM kierowanej przeze mnie Pracowni Paleozoologii Bezkręgowców PAN. Przejęcia tego dokonano rzekomo z myślą o wyposażeniu Katedry Geologii w część paleontologiczno-biostratygraficzną, co miało ułatwić reaktywowanie studiów. Niestety, w ciągu jedenastu kolejnych lat po przejściu pracowni działania władz uniwersytetu ograniczyły się do zmiany tabliczki przy lokalu pracowni w gmachu Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk (PTPN)

przy ul. Mielżyńskiego 27/29 – emaliowana PAN-owska została zastąpiona malowaną uniwersytecką. Zafundowano nam również bardzo ograniczoną dydaktykę.

Domniemywam następujące przyczyny odwiekania reaktywacji studiów:

- ❑ po pierwsze Profesor Wojciech Grocholski był podczas wojny więziony przez Niemców, a po wojnie dla ponurej symetrii został uwięziony z przyczyn politycznych przez władze komunistyczne. Nie mógł zatem liczyć na poparcie tzw. czynników partyjnych – które było niezbędne w owym czasie;
- ❑ po drugie władze wydziałowe i uniwersyteckie nie były *de facto* zainteresowane reaktywowaniem stacjonarnych studiów geologicznych;
- ❑ po trzecie powstanie NSZZ *Solidarność*, następnie delegalizacja związku, stan wojenny i okres po stanie wojennym nie sprzyjały tworzeniu na uniwersytecie nowych struktur.

Sytuacja zmieniła się znacząco w drugiej połowie lat 80. ub.w. Profesor Alojzy Woś, ówczesny dziekan Wydziału Nauk Geograficznych i Geologicznych UAM, zdecydowanie poparł koncepcję uzupełnienia skrzydłem geologicznym oferty dydaktycznej i naukowej wydziału. Rektor UAM Jacek Fisiak wprawdzie został rektorem uczelni z nadania partyjnego, jednak był człowiekiem, który uczynił wiele dobrego dla rozwoju uniwersytetu. Bez zaangażowania prof. Alojzego Wosia oraz prof. Jacka Fisiaka (obydwu już nieżyjących) stacjonarne studia geologiczne na Uniwersytecie im. A. Mickiewicza zapewne by nie powstały.

Tak się złożyło, że prof. Wojciech Grocholski osiągnął w 1987 r. wiek emerytalny i nie chciał przedłużyć swojego zatrudnienia do osiągnięcia wieku 70 lat, co było, i jak na razie pozostaje, przywilejem profesora tytularnego. Ja byłem jedynym profesorem z dyplomem studiów geologicznych, który mógł objąć po nim kierownictwo Katedry Geologii. Tak się również złożyło, że NSZZ *Solidarność*, związek, w którego działalność byłem bardzo zaangażowany, zaczął się wówczas wychylać z podziemia, a wkrótce miał powstać Komitet Obywatelski przy Lechu Wałęsie, do którego zostałem zaproszony. Zostałem również wybrany na rektora UAM w 1984 r. i choć minister wyboru nie zatwierdził, fakt ten bardzo ułatwiał starania czynione u władz uniwersyteckich, a z ich poparciem u władz ministerialnych i partyjnych wojewódzkich.

Chcąc naszkicować tło wydarzeń i splot sprzyjających okoliczności uwieńczonych utworzeniem stacjonarnych studiów geologicznych na UAM, a wkrótce po tym struktur właściwych instytutowi i powołanie Instytutu Geologii, uznałem za stosowne umieszczenie tak obszernego wstępu. Muszę bowiem z przykrością stwierdzić, że Katedra Geologii wędła. Janusz Skoczylas był ostatnią osobą przyjętą w 1970 r. do pracy w tej części katedry, w której prowadzono badania w dziedzinie geologii fizycznej, a nieżyjąca już Marta Ciszewska ostatnią osobą przyjętą do pracy w części paleontologicznej. Katedra traciła wszystkie etaty osób odchodzących na emeryturę, a wymówką był zawsze brak pensum. Redukcja zatrudnienia doprowadziła w roku 1987 do poziomu minimum: jeden profesor tytularny (J. Fedorowski), jeden adiunkt (dr J. Skoczylas), jedna starsza asystentka (mgr Marta Ciszewska) i jedna starsza wykładowczyni (dr Halina Krawczyńska-Grocholska). Katedra zajmowała dwa oddalone od siebie lokale: pięć pomieszczeń, w tym małą salę wykładową w *Collegium*

Chemicum przy ul. Grunwaldzkiej 6 i pięć pomieszczeń w gmachu PTPN przy ul. Mielżyńskiego 27/29. Dysponowała również niezłą biblioteką i laboratorium.

Wiosną 1987 r. zostałem zaproszony przez rektora Jacka Fisiaka na rozmowę. Jego pierwsze pytanie brzmiało: *Czy chce pan kontynuować starania o reaktywowanie stacjonarnych studiów geologicznych na naszej uczelni?* – Oczywiście – odpowiedziałem twierdząco. Drugie pytanie: *Czym pan jako kierownik katedry dysponuje?* Przedstawiłem wymieniony stan posiadania bez niedomówień. Dodałem jednak, że mam również silne poparcie dziekana oraz zapewnioną pomoc i współpracę ze strony Instytutu Badań Czwartorzędu, zatrudniającego wówczas sześciu profesorów tytularnych. Trzecie pytanie: *Czego panu potrzeba?* Odpowiedź: *Odpowiedniego lokalu i stałej kadry. Nie widzę możliwości reaktywowania studiów ze spadochroniarzami.* Pytanie dodatkowe: *Czy ma pan dla ewentualnych importowanych naukowców mieszkania?* Odpowiedź: *Nie mam.* Ostatnie pytanie: *Czy jest pan w stanie skompletować kadre, jeśli miasto przydzieli kilka mieszkań?* Odpowiedziałem twierdząco, choć nie wiedziałem, skąd tę kadre uda się sprowadzić. Konkluzja rektora po 15 minutowej rozmowie: *Przydzielam panu wynajmowany przez UAM gmach przy ul. Romka Strzałkowskiego, zwolniony przez Studium Wojskowe. Pomogę w zdobyciu mieszkań i w udzieleniu przez ministerstwo zgody na otwarcie tego kierunku. Reszta należy do pana.* Rektor Jacek Fisiak był znany z błyskawicznie podejmowanych decyzji.

Wyszczególnienie prac w Poznaniu, moich podróży do uczelni prowadzących studia geologiczne w poszukiwaniu kandydatów do zatrudnienia na UAM, korespondencji i rozmów, starań o pomoce dydaktyczne itd. itp. byłoby zbyt nużące. Przynajmniej podstawowa kadra musiała zostać uzupełniona. Budynek przy Romka Strzałkowskiego musiał zostać zaadaptowany. Zakład Geologii Dynamicznej i Regionalnej musiał zostać do tego budynku przeniesiony. Program pierwszego roku studiów i zasadnicze zreby pięcioletniego programu studiów magisterskich musiały zostać stworzone i przyjęte przez Radę Wydziału do końca marca 1988 r., aby studia na pierwszym roku mogły się rozpocząć w roku akademickim 1988/89. Druga połowa roku 1987 i pierwszy kwartał roku 1988 były zatem bardzo pracowite. Wszystkie wymienione działania były ważne. Najważniejsze było wszakże skompletowanie odpowiedniej kadry.

Zacząłem od mojej macierzystej uczelni – Wydziału Geologii UW, na którym pracowało wielu moich bliższych i dalszych kolegów. Kilku wydawało się początkowo zainteresowanych podjęciem pracy w Poznaniu, rezygnowali jednak natychmiast po moim stwierdzeniu, że to na stałe. Podobnie było w Krakowie. Jedynie we Wrocławiu znalazłem zrozumienie moich starań i chęć współdziałania w tworzeniu w Poznaniu studiów geologicznych. Rozpocząłem od rozmowy z ówczesnym dyrektorem Instytutu Nauk Geologicznych doc. dr. hab. Stanisławem Lorencem i od zapytania go, czy mogę werbować pracowników naukowych instytutu do pracy w Poznaniu. Z grzeczności zapytałem także, czy nie przeniósłby się do nas również sam Pan Dyrektor. *Musiałbym się zastanowić* – powiedział. Była to dla mnie odpowiedź równie zaskakująca, co miła. Wyraził również zgodę na moje działania, a nawet wskazał dr. Zdzisława Baranowskiego jako ewentualnego kandydata. Dr Z. Baranowski miał ukończony przewód habilitacyjny i oczekiwał na zatwierdzenie habilitacji przez ówczesną

Centralną Komisję Kwalifikacyjną dla Pracowników Nauki.

Okoliczności podejmowania pracy na UAM przez kolejne osoby, najważniejsze dla początkowych lat rozwoju Katedry Geologii, były bardzo rozmaite. W ramach zamieszczonej w tym artykule listy pierwszych osób zatrudnionych w katedrze, ułożonej zgodnie z datami zatrudnienia na UAM, podaję jedynie najważniejsze fakty.

1) Dr hab. Zdzisław Baranowski był pierwszym nowym pracownikiem Katedry Geologii, przyjętym po rozpoczęciu starań o reaktywowanie stacjonarnych studiów geologicznych w Poznaniu. Został zatrudniony w dniu 01.10.1988 r. na stanowisku docenta, kierownika Zakładu Geologii Dynamicznej i Regionalnej, którego byłem kuratorem po odejściu prof. Wojciecha Grocholskiego na emeryturę. Niestety, bardzo krótko mieliśmy przywilej pracy z doc. Z. Baranowskim, człowiekiem głębokiej wiedzy i wybitnym pedagogiem akademickim. Śmiertelna choroba zabrała go nam w grudniu 1990 r.

2) Doc. dr hab. Stanisław Lorenc został zatrudniony formalnie w dniu 01.02.1989 r. Faktycznie jednak już wcześniej uczestniczył w tworzeniu programu studiów. W końcowej rozmowie, przesądzającej decyzję o podjęciu pracy w Poznaniu, postawił dwa warunki: 1) Dokończy swoją kadencję dyrektora Instytutu Nauk Geologicznych we Wrocławiu. 2) Będzie miał całkowicie wolną rękę w odbudowie Zakładu Mineralogii i Petrografii, która to odbudowa była *de facto* tworzeniem wszystkiego na przysłowiowym surowym kamieniu. Po podjęciu pracy na UAM doc. dr hab. S. Lorenc uzyskał tytuł naukowy profesora, w latach 1996–2002 był prorektorem UAM, a w latach 2002–2008 rektorem tej uczelni. Odszedł na zawsze w dniu 19.01.2020 r., pokonany ciężką chorobą.

3) Mgr Adam Bodzioch, wykształcony na Uniwersytecie Jagiellońskim, pracował jako nauczyciel licealny w Kędzierzynie-Koźlu, gdy zaprosiłem go do pracy u nas. Został zatrudniony 01.02.1989 r. Uzyskał doktorat i habilitację w naszym instytucie, a w 2008 r. objął kierownictwo Samodzielnej Katedry Biosystematyki na Uniwersytecie Opolskim.

4) Dr Andrzej Muszyński, wykształcony we Wrocławiu, zatrudniony 01.10.1989 r., uzyskał habilitację i tytuł naukowy profesora w naszym instytucie. Po prof. S. Lorenca objął kierownictwo Zakładu Mineralogii i Petrologii. Dzięki jego aktywności badania meteorytowe na UAM nabrały wielkiego tempa. Wraz z kolegami odkrył i zarejestrował kilka nowych minerałów. Po przejściu na emeryturę pracuje na części etatu.

5) Doc. dr hab. Jerzy Liszkowski, wykształcony na Uniwersytecie Warszawskim, przeniesiony służbowo z Uniwersytetu Śląskiego w dniu 15.02.1990 r., uzyskał tytuł naukowy profesora w naszym instytucie. Bardzo zabrakło nam Jego wszechstronnej wiedzy i błyskotliwości, gdy w lutym 2005 r. zabrała Go śmiertelna choroba.

6) Dr Ewa Liszkowska, wraz z mężem, doc. J. Liszkowskim, przeniesiona służbowo w dniu 15.02.1990 r., zasiłowała kadre Zakładu Hydrogeologii. Mimo osiągnięć naukowych i szczególnego talentu pedagogicznego nie zdecydowała się poddać procedurze habilitacyjnej.

7) Dr Jan Przybyłek, wykształcony na Uniwersytecie Wrocławskim, przed podjęciem pracy na UAM w dniu 01.10.1990 r. pracował w Ośrodku Badań Hydrogeologicznych i Modelowania w Poznaniu. W naszym instytucie habilitował się i uzyskał tytuł naukowy profesora. Po przejściu na emeryturę nadal pracuje na części etatu.

8) Dr Józef Górski, wykształcony na Uniwersytecie Warszawskim, został przeniesiony do pracy na UAM w dniu 01.12.1990 r. – wraz z Zakładem Ujęć i Ochrony Wód Podziemnych poznańskiego oddziału Instytutu Gospodarki Przestrzennej i Komunalnej. Był kierownikiem wspomnianego zakładu, który na UAM został przekształcony w Zakład Hydrogeologii. Dr. J. Górski uzyskał już w tym czasie habilitację na AGH, musiał jednak czekać na jej zatwierdzenie, nie mógł zatem objąć kierownictwa zakładu. Objął je dopiero w roku 1993. Tytuł naukowy profesora uzyskał w naszym instytucie. Po przejściu na emeryturę nadal pracuje na części etatu.

9) Doc. dr hab. Tadeusz Błaszyk przeszedł na emeryturę z Instytutu Gospodarki Przestrzennej i Komunalnej. Na moją prośbę zawiesił jednak tę emeryturę i został zatrudniony w dniu 01.12.1990 r. na stanowisku kierownika Zakładu Hydrogeologii, które piastował do 1993 r.

10) Doc. dr hab. Jerzy Głazek, wykształcony na Uniwersytecie Warszawskim, przejął kierownictwo Zakładu Geologii Dynamicznej i Regionalnej w dniu 01.09.1991 r. Tytuł naukowy profesora uzyskał w naszym instytucie. Wybitny erudyta, autor setek artykułów naukowych, szczerze obdarzał swoją głęboką wiedzą młodych pracowników i studentów. Zmarł po długotrwałej chorobie w dniu 03.07.2009 r.

Na koniec listy pozostawiłem dwie osoby, bardzo znaczące dla rozwoju katedry, które już wcześniej były pracownikami UAM, chciałem bowiem najpierw wyszczególnić te osoby, które podjęły ryzyko pracy na niepewnym ugorze.

11) Mgr Janusz Skoczylas, zatrudniony w Katedrze Geologii w 1970 r. Doktoryzował się, habilitował i uzyskał tytuł naukowy profesora w trakcie pracy w tej katedrze, a następnie w instytucie. Objął kierownictwo Zakładu Geologii Dynamicznej i Regionalnej po profesorze Jerzym Głazku. Wystarczy poznać listę jego artykułów naukowych i książek, by uświadomić sobie wszechstronność jego dokonań. Nadal realizuje się zawodowo na części etatu po niedawnym przejściu na emeryturę.

12) Prof. dr hab. Wojciech Stankowski ukończył studia i uzyskał wszystkie stopnie oraz tytuły naukowe na UAM. Był dyrektorem Instytutu Badań Czwartorzędu. Po upływie kadencji w 1990 r. przeszedł do pracy w Katedrze Geologii i stworzył od podstaw Zakład Geologii Kenozoiku. O jego wszechstronności i ciągłej aktywności niech świadczy wydana w 2019 r. książka *Morfogeneza powierzchni litosfery. Aspekty geomorfologii i geologii*.

13) Dr Jerzy Szczepaniak, pracownik ówczesnego Instytutu Matematyki, przeniósł się do naszej katedry na początku drugiego roku akademickiego, by nauczać naszych studentów matematyki przydatnej geologowi, nie matematykowi. Czynił to z wielkim talentem i oddaniem. Zorganizował pierwszą pracownię komputerową katedry. Pisał dowcipne fraszki, jak choćby taką:

*Geologia to taki dziwny sektor,
gdzie co piętro to jakiś rektor.*

Fraszka ta powstała, gdy rektorem UAM był prof. Stanisław Lorenc, a ja byłem rektorem w stanie spoczynku. Niestety, śmiertelna choroba zabrała Jerzego Szczepaniaka już w 2007 r.

Prócz wymienionych pracowników nowo powstającego instytutu, stanowiących jego trzon, zatrudniliśmy w początkowych latach działalności katedry i instytutu młodych magistrów – Błażeja Berkowskiego, Julitę Biernecką, Edwarda Chwieduka, Jacka Michniewicza i Rafała Wojciechowskiego. Z tej grupy Edward Chwieduk i Jacek

Michniewicz są obecnie doktorami habilitowanymi, a Błażej Berkowski w tym roku uzyskał tytuł profesora. Znaczenie wielu z tych osób stopniowo wzrastało, aż stały się one filarami instytutu. Jest to już jednak historia, którą opíše ktoś inny.

Chciałbym również z dumą podkreślić, że spore grono spośród naszych absolwentów obrało ścieżkę naukową i doskonale sobie na niej radzi. Świadczy o tym uzyskanie przez nich 72 stopni naukowych doktora i 23 stopni doktora habilitowanego. Większość doktorów habilitowanych otrzymała stanowiska profesorów uczelnianych, natomiast dr hab. prof. UAM Witold Szczuciński został zaszczycony wyborem do Akademii Młodych Uczonych PAN. Kilkoro naszych doktorów i doktorów habilitowanych zasiłowało kadry naukowe innych uczelni i instytutów państwowych, a Kamal Ghodeif jest profesorem hydrogeologii na *Suez Canal University* w Egipcie.

Wbrew wszelkim wysiłkom kompletowanie kadry katedry następowało wolniej od szybko rosnących potrzeb w zakresie dydaktyki. Wynika to niedwuznacznie z wyliczonych dat. Przecież nauczanie rozpoczęliśmy natychmiast po inauguracji roku akademickiego 1988/1989. Zatem zatrudnione wówczas osoby musiały podejmować zadania znacznie przekraczające ustawowe pensum. Sytuację ułatwiał nieco program pierwszego roku, wzorowany na programach studiów geologicznych w Warszawie i we Wrocławiu. Przedmiotów geologicznych było niewiele. Królowały chemia, matematyka i fizyka. Od roku 1990 było już znacznie łatwiej mimo znaczącego przeniesienia akcentów nauczania na przedmioty geologiczne.

Wątek personalny chcę zakończyć podkreśleniem jednego faktu, osobiście szczególnie dla mnie ważnego. W drugiej połowie 1990 r. liczba osób z odpowiednim cenzusem, zatrudnionych w Katedrze Geologii, osiągnęła poziom wymagany statutem UAM do powołania instytutu. W listopadzie owego roku Rada Wydziału Nauk Geograficznych i Geologicznych UAM powołała kierunkowy Instytut Geologii. Kierowałem tym instytutem przez miesiąc, tj. do dnia objęcia funkcji rektora UAM. Nie uważałem za stosowne, a nawet możliwe, łączenie funkcji nowopowstałego instytutu i rektora uniwersytetu podczas przemian ustrojowych, *de facto* rewolucyjnych, choć na szczęście bezkrwawych. Na dyrektora Instytutu Geologii został zatem wybrany Stanisław Lorenc (chyba jeszcze wówczas docent) i pełnił tę funkcję doskonale, doglądając wszystkiego okiem prawdziwie gospodarskim.

Rozwiązanie problemu zasadniczego dla prawidłowego nauczania akademickiego, czyli skompletowanie podstawowej kadry nauczycieli akademickich, było oczywiście najważniejsze. Natomiast kwestia siedziby okazała się jedynie częściowym rozwiązaniem. W gmachu przy ul. Romka Strzałkowskiego znalazło się miejsce jedynie dla dwóch Zakładów: Geologii Dynamicznej i Regionalnej oraz Mineralogii i Petrologii. Zakład Paleontologii i Stratygrafii pozostał w gmachu PTPN przy ul. Mielżyńskiego 27/29, a Zakład Hydrogeologii w poprzednio zajmowanym gmachu przy ul. Drzymały 24. Dobudowaliśmy tam jedynie laboratorium w tzw. łączniku, szerokim korytarzu łączącym dwa budynki. Na domiar złego – oczywiście dla uniwersytetu – rozpoczęło się przywracanie własności budynków ich przedwojennym właścicielom lub sukcesorom. Procedura ta objęła również posesję przy ul. Romka Strzałkowskiego. Właścicielka obłożyła uniwersytet czynszem tak horrendalnym, że niemal nie do udźwignięcia przez uczelnię. Trzeba się było zatem jak najszybciej stamtąd wynosić.

Ryc. 2. Budynek Instytutu Geologii na Kampusie Morasko – zima 1991/1992. Fot. Archiwum WNGiG UAM

Fig. 2. Building of the Institute of Geology on Campus Morasko – winter 1991/1992. Photo from the FGGS AMU Archive

Tymczasem uniwersytet borykał się z ogromnymi trudnościami lokalowymi. Musieliśmy opuścić ponad 10 000 m² powierzchni dydaktycznej – najwięcej ze wszystkich wyższych uczelni w Polsce.

Znalezienie stałego kąta dla geologii w gmachach uniwersyteckich wydawało się w takich okolicznościach utopią. Był wszakże budynek, którego nikt nie chciał, usytuowany na skraju terenu przeznaczanego na nowy kampus uniwersytecki na Morasku. Mieścił hotel robotniczy dla budowniczych kampusu. Ślimacząca się od 1974 r. budowa tego kampusu zakończyła się wzniesieniem (prócz tego gmachu) budynku przeznaczanego na przyszłą centralę telefoniczną kampusu oraz wykonaniem betonowej skorupy, w większości bez dachu, która miała się stać siedzibą Instytutu Fizyki. Wspomniane dwa budynki i betonowy szkielet stały w szczerym polu. Łączyły się wprawdzie z miastem lichymi drogami, jednak były pozbawione komunikacji miejskiej.

Uznałem za niezbędne naszkicowanie istniejącego wówczas *status quo*, by można było zrozumieć, jak bardzo byliśmy zdeterminowani, przenosząc Katedrę Geologii do na wpół zrujnowanego budynku po hotelu robotniczym. Byliśmy drugą jednostką uniwersytecką usytuowaną na tych dzikich polach porośniętych tu i ówdzie laskami. Lokalizacja miała dwie cechy pozytywne: dawała możliwość lokalowego scalenia wszystkich zakładów instytutu i gwarantowała trwałość siedziby. Uniwersytet musiał ponieść koszty remontu i wybudowania sal dydaktycznych. Trzeba się było również dogadać z zarządem komunikacji miejskiej odnośnie utworzenia nowej linii autobusowej. Studenci i pracownicy musieli jakoś dojeżdżać na te dzikie pola. Pomimo bardzo ograniczonych środków będących w dyspozycji uniwersytetu podjąłem decyzję budowy tzw. kostki dydaktycznej, czyli czterech sal i dużego westybulu pomiędzy nimi oraz dokonania wstępnego remontu budynku (ryc. 2). Sale dydaktyczne, wybudowane w dobrym standardzie w ciągu mniej niż pół roku, wyposażyliśmy w meble po studium wojskowym. Pierwszą zimą po przeprowadzce przepracowaliśmy w przysłowiowych kufajkach. Rzadko bowiem można było osiągnąć więcej niż 15°C. W następnym roku budynek otrzymał nowe okna i nowy piec.

Kończąc ten bardzo skrócony i zapewne nieco emocjonalny zapis pionier-

skiej fazy reaktywowania, a w istocie tworzenia zupełnie od nowa stacjonarnych studiów geologicznych na UAM, przetwarzania katedry w instytut i zapewniania Instytutowi Geologii stałej siedziby, chcę z wdzięczną pamięcią wspomnieć dwóch portierów tego okresu, panów Sylwestra Przybylskiego i Bernarda Strugarkę. W portierni roboty było bardzo niewiele, ale nikt nie mógł od nich wymagać, by robili cokolwiek wykraczającego poza obowiązki służbowe. Jednakże zamiast siedzieć i gapić się w sufit, woleli wyrównywać doły wokół budynku, pozostałe po dzikiej eksploatacji piasku, siać trawę i sadzić drzewa, zagospodarowując otaczającą nas dzicz. Dzięki ich wytężonej, bezinteresownej pracy, dzięki ich pomysłowości i zapobiegliwości nasz instytut jest otoczony parkiem (ryc. 3), a drzewa, które posadzili, tak już dorodne, będą trwały jako ich pomniki.

INSTYTUT GEOLOGII DZIŚ – W RELACJI BŁAŻEJA BERKOWSKIEGO

Od utworzenia w 1990 r. Instytutu Geologii na Kampusie Morasko minęło już prawie 30 lat. Jak to już wspomniano, jego pierwszym kierownikiem był przez miesiąc prof. dr hab. Jerzy Fedorowski, którego w tym samym czasie wybrano na rektora UAM. Następnie na dyrektora został wybrany prof. dr hab. Stanisław Lorenc, który pełnił tę funkcję do 1996 r., kiedy to objął stanowisko prorektora, a następnie rektora UAM.

Kolejnymi dyrektorami Instytutu Geologii byli:

- prof. dr hab. Wojciech Stankowski (1996–1999);
- prof. dr hab. Józef Górski (1999–2002);
- prof. dr hab. Wojciech Stankowski (2002–2005);
- prof. dr hab. Jan Przybyłek (2005–2008);
- prof. dr hab. Józef Górski (2008–2016);
- prof. dr hab. Błażej Berkowski (2016 r. – do dziś).

Struktura Instytutu Geologii prawie nie zmieniła się od zarania jego istnienia, tj. od 01.01.1991 r. Instytut składa się z czterech zakładów: Zakładu Geologii Dynamicznej i Regionalnej, Zakładu Hydrogeologii (od 2002 r. przekształconego w Zakład Hydrogeologii i Ochrony Wód), Zakładu Mineralogii i Petrologii oraz Zakładu Paleontologii i Stratygrafii. Jesienią 1991 r. został też powołany Zakład Geologii Kenozoiku, który w 2006 r. przekształcono w zakład Geologii Środowiskowej. W 2012 r. powstała Pracownia Geologii Inżynierskiej i Geotechniki. Osiągnięcia naukowe pracowników Instytutu Geologii w

Ryc. 3. Budynek Instytutu Geologii – *Collegium Geologicum* na kampusie Morasko – 2016 r. Fot. K. Fryś

Fig. 3. Building of the Institute of Geology – *Collegium Geologicum* on campus Morasko – 2016. Photo by K. Fryś

okresie minionego 30-lecia zostały już szczegółowo opisane przez profesora Skoczylasa (2019), dlatego też ta część artykułu będzie prezentować nurty badawcze realizowane obecnie.

Pierwotna struktura Instytutu Geologii przetrwała do końca roku 2019, kiedy w związku z wejściem w życie nowej ustawy o szkolnictwie wyższym (tzw. ustawy 2.0) i nowego Statutu UAM, została niemal zupełnie zmieniona. W efekcie od stycznia 2020 r. w Instytucie Geologii zostało powołanych 8 jednostek badawczych w randze zakładów, pracowni i jednego laboratorium. Celem tych zmian strukturalnych było utworzenie zespołów badawczych, których pracownicy koncentrują się na badaniach w ramach wspólnie realizowanych projektów badawczych i aplikacyjnych. Badania podejmowane przez pracowników tych zespołów dotyczą zarówno problematyki związanej z regionem Wielkopolski, jak i są prowadzone w skali całego kraju, a w wielu wypadkach wykraczają poza tematykę krajową, promując wiedzę bardziej uniwersalną.

W Zakładzie Geologii Dynamicznej i Petrografii Stosowanej, kierowanym obecnie przez prof. UAM dr. hab. Jacka Michniewicza, są podejmowane dwa nurty badawcze. Pierwszym są badania petroarcheologiczne, które zapoczątkował prof. dr hab. Janusz Skoczylas, prowadzone na wielu stanowiskach zarówno na obszarze Polski, jak i w regionie basenu Morza Śródziemnego. Drugim, są badania z zakresu struktur solnych, zjawisk krasowych i tektoniki, które zapoczątkowali prof. dr hab. Jerzy Głazek i prof. dr hab. Andrzej Żelaźniewicz. Aktualnie zespół podejmuje też badania budowy geologicznej okolic Wielunia.

Zakład Badań Paleosrodowiskowych, kierowany od niedawna przez dr. hab. Wojciecha Włodarskiego, realizuje badania zapoczątkowane wcześniej przez profesorów Wojciecha Stankowskiego i Tomasza Zielińskiego. Badania te są prowadzone w kierunku analiz cech i dynamiki zmian w basenach sedymentacyjnych kenozoiku w kontekście procesów tektonicznych i ewolucji kontynentalnych środowisk depozycyjnych (głównie fluwialnych, glacialnych oraz zbiorników akumulacji biogenicznej), a także zmian klimatu, w tym w szczególności rozwoju i zaniku zlodowaceń plejstoceńskich. Dodatkowo w tej przestrzeni środowiskowej i czasowej są analizowane zespoły zmienności grup zwierząt, zarówno kręgowców, jak i bezkręgowców.

W Pracowni Badań Systemów Depozycyjnych, kierowanej przez prof. UAM dr. hab. Małgorzatę Pisarską-Jamróżę, z wykorzystaniem nowoczesnych metod geochemicznych, są prowadzone badania kopalnych i współczesnych, klastycznych oraz biogeniczno-chemicznych, kontynentalnych systemów depozycyjnych, w tym facji środowisk glacialnych, rzecznych, jeziornych i torfowiskowych oraz systemów morskich. Prace badawcze obejmują rozpoznanie proveniencji materiału (m.in. minerałów ciężkich i in.), identyfikację procesów oraz czynników warunkujących i kształtujących transport, depozycję, deformację oraz diagenезę osadów, dzięki czemu są możliwe kompleksowe rekonstrukcje środowisk sedymentacji.

W Pracowni Geozagrożeń, kierowanej przez prof. UAM dr. hab. Witolda Szczucińskiego, są zatrudnieni geolodzy, których mentorami są profesorowie Stanisław Lorenc i Andrzej Muszyński, kierujący wcześniej Zakładem Mineralogii i Petrologii. Realizują oni badania dotyczące szeroko rozumianych geozagrożeń (np. sztormów, tsunami, osuwisk, powodzi, impaktów, trzęsień ziemi, zmian klimatu i erupcji wulkanicznych), ze szczególnym uwzględnieniem badań tych procesów, ich zapisu geologicznego oraz

skutków, które powodują. Do badań geozagrożeń są wykorzystywane różne metody, w szczególności: sedymentologiczne, geochemiczne (w tym datowania i radiochemia), mineralogiczne, geomorfologiczne, mikropaleontologiczne i genetyczne (kopalne DNA).

Pracownia Geoinżynierii i Sedymentologii, kierowana przez prof. UAM dr. hab. Jędrzeja Wierzbickiego, kontynuuje profil badań geologiczno-inżynierskich zapoczątkowany przez prof. dr. hab. Jerzego Liszkowskiego. W pracowni tej są prowadzone badania związane z analizą właściwości geotechnicznych osadów Niżu Polskiego oraz możliwościami wykorzystania biodepozycji do stabilizacji podłoża budowlanego. Ponadto są wykonywane badania naturalnych i antropogenicznych czynników decydujących o natężeniu transportu eolicznego oraz dynamice rozwoju form akumulacji eolicznej w różnych strefach klimatycznych, a także wynikających z tego geozagrożeń. Obecnie w pracowni są prowadzone pilotażowe badania nad wykorzystaniem bakterii do stabilizacji podłoża budowlanego.

Pracownia Hydrogeologii i Ochrony Wód, kierowana przez prof. UAM dr. hab. Krzysztofa Dragona, realizuje obecnie badania zapoczątkowane przez profesorów Józefa Górskiego i Jana Przybyłka w zakładzie pod tą samą nazwą, związane przede wszystkim z migracją mikrozanieczyszczeń organicznych do ujęć infiltracyjnych oraz przeobrażeń antropogenicznych wód podziemnych środkowej Wielkopolski i innych rejonów Niżu Polskiego. Ponadto są prowadzone badania oceny warunków zasilania ujęć infiltracyjnych Poznańskiego Systemu Wodociągowego i poboru z nich wód oraz ocena zagrożeń tych ujęć powodowanych przez gospodarkę przestrzenną na terenach wodonośnych. Badania wód podziemnych, szczególnie mineralnych i termalnych, są też prowadzone w rejonie struktur solnych. W badaniach wykorzystuje się zarówno metody modelowania matematycznego, jak i laboratorium hydrochemiczne.

Pracownia Paleobiologii Środowiskowej, kierowana przez prof. dr. hab. Błażeja Berkowskiego, kontynuuje badania kopalnych koralowców, zapoczątkowane przez prof. Marię Rózkowską i prof. Jerzego Fedorowskiego. Obecnie są realizowane projekty badawcze wykorzystujące do analiz paleosrodowiskowych i paleogeograficznych kopalne koralowce i gąbki. W pracowni wyodrębniły się dwa nurty badawcze. Pierwszy, realizowany pod kierunkiem prof. dr. hab. Jerzego Fedorowskiego, to badania permo-karbońskich koralowców Rugosa w kontekście ich znaczenia biostatygraficznego, paleogeograficznego i paleoekologicznego. Drugi, kierowany przez prof. dr. hab. Błażeja Berkowskiego, dotyczy między innymi takich zagadnień, jak: rekonstrukcje środowisk paleozoicznych koralowców stref mezo- i afotycznych, wpływu wielkiego wymierania późnodewońskiego na zmiany ewolucyjne koralowców i towarzyszącej fauny z głębszych stref dewońskiego morza w Anty-Atlasie (Maroko). Istotnym elementem tych badań są też analizy faun koralowcowych z nietypowych środowisk podmorskich wpływów hydrotermalnych, zimnych wysięków oraz środowisk krytycznych.

W Laboratorium Badań Mineralogicznych, kierowanym przez prof. UAM dr. hab. Agatę Duczmal-Czernikiewicz, utworzonym poprzez przekształcenie Zakładu Mineralogii i Petrologii, są prowadzone badania koncentracji magnezu metodą XRD w kalcytach mszywiolów z rejonów Morza Białego, Nowej Zelandii i RPA oraz analizy mineralogiczne i petrograficzne stref wietrzenia złóż polimetalicznych (Cu, Ag i As) na Dolnym Śląsku, bazaltoidów z rejonu

Ryc. 4. Lapidarium przed budynkiem *Collegium Geologicum* na kampusie Morasko – 2006 r. Fot. K. Perz

Fig. 4. Lapidarium in front of the *Collegium Geologicum* building on campus Morasko – 2006. Photo by K. Perz

Opolszczyzny i iłów poznańskich Niżu Polskiego. Ponadto są prowadzone badania mineralogiczno-geochemiczne minerałów kruszcowych w rejonach eksploatacji złóż polimetalicznych (Cu, U, Zn i Pb) na Górnym Śląsku i w Górach Świętokrzyskich oraz badania petrologiczne skał magmowych z uwzględnieniem minerałów kruszcowych (pentlandyt, pirotyt, chalkopiryt), skorupy oceanicznej Oceanu Indyjskiego oraz Omanu.

Nie sposób na koniec nie wspomnieć o wizytówce naszego instytutu – Muzeum Ziemi WNGiG UAM i Lapidarium (ryc. 4), które dziś gromadzą liczne i mozolnie zbierane kolekcje – od wielkich głazów narzutowych, artefaktów kamiennych, kolekcji minerałów i skamieniałości aż po meteoryty, w tym najbardziej znaną na świecie kolekcję meteorytów Morasko. O ile lapidarium – z inicjatywy mgr. Henryka Walendowskiego, kamieniarza fascynata oraz członka oddziału Poznańskiego PTG i przy dużym zaangażowaniu profesora Janusza Skoczylasa – zaczęło powstawać już pod koniec lat 90. ubiegłego wieku, o tyle Muzeum Ziemi, zlokalizowane w nowo wzniesionym budynku *Collegium Geographicum*, zostało zainicjowane dopiero w 2009 r. przez nieżyjącego już dr. Stanisława Koszele. Dziś opiekę nad tymi popularyzującymi geologię miejscami sprawuje dr hab. Edward Chwieduk z zespołem naszych pracowników i studentów.

ZAKOŃCZENIE

Badania naukowe pracowników Instytutu Geologii UAM mają dziś zarówno aspekt ściśle naukowy, jak i aplikacyjny. Niemniej w czasie tworzenia instytutu podstawową rolę odgrywała reaktywacja studiów geologicznych. Z roku na rok niewielki początkowo zespół nauczycieli akademickich rozwijał bardzo zróżnicowane kierunki badań naukowych, mierząc się jednocześnie ze stale rosnącą liczbą studentów geologii, najpierw na kierunku geologia, później na drugim kierunku gospodarka zasobami mineralnymi i wodnymi, a w końcu na geologicznych

studiach inżynierskich. W obecnym czasie – kiedy minął już *boom* na studia geologiczne i liczba studentów jest niewielka, a Uniwersytet im. Adama Mickiewicza został uczelnią badawczą – pracownicy instytutu powinni z jeszcze większym zaangażowaniem koncentrować się na zadaniach badawczych. Temu, w zamierzeniu, miała służyć zmiana struktury instytutu, która jest silnie ukierunkowana na badania naukowe, pozostawiając decyzje dotyczące kształcenia studentów na poziomie wydziału. W oczywisty sposób zmiana samej struktury nie spowoduje nagłego skoku wskaźników bibliometrycznych czy zwiększenia potencjału naukowego pracowników Instytutu Geologii. Niemniej, można mieć nadzieję, że jest to jakieś wyzwanie, jakaś szansa, którą, pomimo obaw, w najlepszy możliwy sposób należy wykorzystać do poprawienia jakości badań prowadzonych w instytucie. Najbliższe lata pokażą, czy liczna kadra ambitnych młodych pracowników zdoła wykorzystać szansę nadania Instytutowi Geologii oryginalnego badawczego oblicza.

LITERATURA

- SKOCZYLAS J. 1985 – Rozwój poznania budowy geologicznej Polski w latach 1918–1939. Badania geologiczne, ich organizacja oraz związane z nimi problemy ochrony przyrody nieożywionej. Ossolineum. Monografie z dziejów nauki i techniki, 133.
- SKOCZYLAS J. 1991 – Zarys rozwoju geologii w Wielkopolsce. *Prz. Geol.*, 39 (7–8): 332–336.
- SKOCZYLAS J. 2009 – Dzieje wielkopolskich kolekcji geologicznych. *Prz. Geol.*, 57 (7): 572–575.
- SKOCZYLAS J. 2011 – Dzieje badań geologicznych w Wielkopolsce do roku 1939. *Wyd. Nauk. UAM, Poznań*.
- SKOCZYLAS J. 2012 – Geologia. [W:] Marciniak M. (red.), *Dzieje nauk geograficznych i geologicznych w Poznaniu*. Wyd. Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Poznań: 104–115.
- SKOCZYLAS J. 2018 – O początkach terminu *geologia*. *Prz. Geol.*, 66 (2): 102–106.
- SKOCZYLAS J. 2019 – Nauki geologiczne w Wielkopolsce. W 100-lecie akademickiej geologii w Poznaniu. *Nauka Polska, XXVIII (LIII)*: 51–80.
- SKOCZYLAS J. 2020 – Początki muzealnictwa geologicznego na ziemiach polskich. *Prz. Geol.*, 68 (1): 21–24.
- SMULIKOWSKI K. 1951 – Geochemia. *Zesz. Spec. Państw. Inst. Geol.*
- SMULIKOWSKI K. 1994 – Droga po kamieniach. *Wspomnienia*. Wyd. E. i W. Smulikowscy, Warszawa.